

ET OG ANDET OM TIBETANSKE BØGER OG DERES FREMSTILLING

AF K. WULFF

FØR Tibet fik sin nuværende Religion, fandtes der i dette Land ingen Litteratur, efter Traditionen end ikke nogen Skrift; Landet ligger jo i Asiens midterste og højeste, næsten dens ugæstmildeste Del, dets Befolkning er tyndt spredt over et mægtigt Areal, dens materielle Kaar haarde, dens kulturelle Stade i det hele meget beskedent: alt i alt Forhold, der ikke afgiver nogen gunstig Jordbund for litterære Sysler. Det var ifølge den tibetanske Overlevering omkring 650 e. C., at Buddhismen kom til Tibet (hvilket utvivlsomt vil sige, at den paa det Tidspunkt fik officiel Anerkendelse), og med Religionen kom ogsaa her Bogen; Tibet er siden da blevet ikke blot et bogproducerende Land, men ogsaa, omend kun i beskedent Omfang, et Land med Bogeksport. Hvad det sidste Punkt angaar, da har det sine særlige Grunde, der ikke ligger i de i Tibet fremstillede Bøgers ydre Fortrin; de er nemlig yderst ringe. Men overalt hvor den tibetanske Buddhisme er blevet udbredt, først og fremmest til Mongoliet og andre Nabolande, men ogsaa vestpaa helt til Sydruslands Stepper, betyder en Bog af religiøst Indhold noget som en Slags Talisman, og dens Virkning forøges ganske betydeligt,

naar den stammer fra selve de hellige Steder, hvor denne Religion har sit Midtpunkt.

Den særlige Form af Buddhisme, som udvikledes i Tibet, Lamaismen (Navnet er afledet af *bla-ma* »ophøjet« og derfor ogsaa »gejstlig«), har i det hele i saa høj Grad sat sit Præg paa alle Sider af Bogvæsenet i dette Land, at der vanskeligt kan være Tale om tibetanske Bøger helt uden Tilknytning til Religionen; denne har ogsaa skabt en særlig tibetansk Kunst, hvis Fremstillinger af guddommelige Væsener, af gejstlige Lærere, hellige Steder og Scener af Religionens Historie man atter og atter træffer i den tibetanske Bog. Men frem for alt blev Lamaismen ved sin kirkelige Organisation af den mest afgørende Betydning for Litteraturen og for Boghaandværkets Udvikling i det hele; vi har her en buddhistisk Kirkestat, Kirkens Magt er baade i gejstlig og politisk Henseende fuldt saa stor som vi ser det i Europas ældre Historie, og Klostervæsenet har naaet en Udfoldelse, som Verden ikke kender Mage til andetsteds: Landet er fuldt af Klostre og Templer, hvis gejstliges Tal kan løbe op til adskillige Tusinde. Og disse Klostre er Bærere af den boglige Kultur, som de katholske har været det i Europa; i dem forfattes og oversættes Bøgerne, i dem reproduceres de, haandskrevne og trykte, og fra dem spredes de til det læsende Publikum og til de ikke læsende, for hvem de tjener til Beskyttelse mod alt ondt. Udenfor Templerne og Klostrene (de to Ting kan ikke godt skilles ad) eksisterer Trykkerier praktisk talt ikke, medens naturligvis enhver skrivekyndig selv kan afskrive en Bog, han ønsker at eje, og haandskrevne Bøger er da ogsaa, ligesom i den islamiske Orient, i Omløb i stor Mængde jævnsides med de trykte.

Grundene hertil er forskellige: Asiaterne har ikke saa travlt, som vi har det i vor Kulturkreds; om et Arbejde tager lidt mere eller lidt mindre Tid, har ikke saa meget at sige. Desuden er Fremstillingen af Tryk en besværlig Ting, og at skaffe sig dem er ogsaa besværligt, for mange Bøgers Vedkommende umuligt, fordi de nemlig ikke findes trykte; det er jo Klostrene, der trykker, og de er naturligvis mest interesserede i den Litteratur, som hører Religionen til eller dog staar i Forbindelse med Religionsstudiet, rent verdslig Litteratur findes derfor i Reglen kun i haandskrevne Eksemplarer. Og Massen af Haandskrifter i de lamaistiske Lande forøges yderligere i høj Grad af dem, der søger at skaffe sig en Veksel paa Evigheden ved — jo finere og smukkere des bedre — at afskrive større eller mindre Værker af den buddhistiske Litteratur; de er naturligvis ikke alle lige yndede, men af de mest foretrukne finder man Haandskrifter i uhyre Mængder.

Medens Tibetanerne har lært at skrive af Inderne, har de faaet Bogtrykkerkunsten fra Kina, hvor den antages at have været kendt og benyttet allerede omkring Aar 700; i hvert Fald er der bevaret en kinesisk trykt Bog, som er dateret 868, og den stammer fra kinesisk Turkestan, en fremskudt Post af den daværende kinesiske Kulturverden. Det var Træbloktryk, man da benyttede i Kina, og det var denne Metode, Tibetanerne optog og siden da udelukkende har anvendt; Typetryk anvendes praktisk talt kun i de Egne af Indien, hvor Tibetansk tales, af Missionerne og til videnskabeligt Brug. Kineserne har allerede tidligt (i det 11. Aarh.) opfundet Trykningen med løse Typer (af Træ, Porcellæn eller Bronze), men har kun anvendt den i

forholdsvis ringe Omfang – med god Grund, fordi den først med den europæiske Maskinpresses Indførelse kan betale sig; den kinesiske Bogtrykker arbejder med en Sætterkasse paa 4000 Typer, der indeholder de almindeligst forekommende Skriftegn, men maa ved Siden deraf stadig ty til en anden Sætterkasse, som indeholder andre 4000–6000 mindre hyppigt brugte: intet Under, at denne Trykningsmaade var Kineserne for besværlig. Tibetanerne havde haft god Grund til at optage den, da deres Alfabet ikke er større end andre indiske, og man véd, at den har været anvendt tidligt i Turkestan, hvor der var livligt Samkvem med Tibet, ligesom den har været benyttet i Korea og Japan; men Tibetanerne har ikke haft Selvstændighed nok til at tilpasse den til deres Behov. Man trykker altsaa i Tibet fremdeles kun med Træblokke, hvortil i Kina i hvert Fald Pæretræ foretrakkes; Skriften overføres paa dem gennem et Blad tyndt Papir og udskæres derpaa saaledes, at den staar i Relief, medens Bunden er uddybet, og paa Blokken selv er den naturligvis at læse bagfra. Fig. 10 viser en saadan Træblok til Trykning af et Blad af en tibetansk Bog; Skriften gaar paa langs af Bladet og er, som det er almindeligt i tibetanske Bøger, indrammet af dobbelte Linier, medens man paa de smalle Sider ser dels en Slags ganske kort Titel, dels Pagineringen, der her er med kinesiske Taltegn, fordi Eksemplaret stammer fra et Tempel i Peking. Begge de sidstnævnte Ting, Titel og Paginering, er af væsentlig Betydning, af Grunde, som vi senere skal se. Stokken, der er et Par cm tyk, er udskaaen paa begge Sider og svarer nøje til et Blad i Bogen, idet den indeholder Teksten til dettes For- og Bagside (eller Over- og Underside, som Pagineringen siger).

Størrelsen varierer naturligvis efter Bogens Format, der ikke sjældent naar op til 70–80 cm.s Længde.

At tildanne og udskære disse Træblokke til et større Værk paa blot et Par Hundrede Blade, er ikke Smaating; men er de engang fremstillet, kan de ogsaa benyttes længe; de opbevares og anvendes gennem Aarhundreder, og kun enkelte Plader, som er blevet ubrugelige eller gaaet tabt, skæres paany. Man fremstiller derfor heller ikke større Mængder af samme Bog paa én gang, og kun de almindeligst brugte Bøger kan man købe færdige; Boghandel er en sjælden Profession i Tibet. Derimod kan man, naar man ønsker et trykt Eksempplar af en Bog, henvende sig til det Tempel, hvor Træblokkene opbevares, og faa den fremstillet af dets Trykkere, eller man kan leje Stokkene og selv udføre Arbejdet eller lade det udføre af en anden. Aarstallet paa et saadant Bloktryk — for saa vidt det findes, hvilket vistnok som oftest ikke er Tilfældet — angiver derfor heller ikke Trykningsaaret, men Tidspunktet for Stokkenes Fremstilling. Selve Trykningen er forholdsvis simpel og kræver ikke noget stort Apparat; den foregaar uden Anvendelse af Presse saaledes, at Papiret lægges ovenpaa Stokken, som først overstryges med Sværte (hvortil anvendes Tusche), og med en blød Børste eller lignende stryges glat og jævnt hen over den, hvorpaa Siden er færdigtrykt. Men Arbejdet kræver adskillig Omhu, for at Resultatet skal blive godt, og Stokkene skal være rene — i et tørt Klima med meget Støv bliver de hurtigt snavsede i de ofte meget utætte Magasiner. Men Omhu skorter det aabenbart meget ofte paa, thi Bøger fra Tibet selv er som Regel meget slette og viser ofte det utroligste Klatteri, saaledes som det ses paa Fig. 3; mangan

Gang bliver Teksten ganske ulæselig i større Partier, hvorfor store videnskabelige Biblioteker med større tibetanske Bogsamlinger i Europa ogsaa undertiden anskaffer selv saa store Værker som den buddhistiske Kanon paa 330 store Bind i flere Eksemplarer af samme Udgave: saa har man den Chance i det ene Eksempel at kunne læse, hvad der er ulæseligt i det andet. Vil man have smukke Tryk af tibetanske Værker, skal man tage dem, som er fremstillet i Kina, men til Gengæld maa man saa tage i Købet, at Teksten ofte er fuld af Fejl, idet Trykmanuskriptet dér ikke har kunnet revideres af saa gode Kendere som de højt kultiverede og lærde Lamaer, som der dog findes ikke faa af blandt den store Masse af ganske uvidende i Tibet selv, fremfor alt i Lhasa.

Der er nemlig i Kina, d. v. s. i de store og tidligere saa rige og betydelige Lamatempler, som findes spredt over hele Nordkina, fremstillet store Mængder af tibetansk religiøs Litteratur, baade i Haandskrifter og Tryk, og staar Boghaandværket i Tibet selv paa et sørgeligt lavt Niveau, saa har det til Gengæld her, under Paavirkning af Kinesernes højt udviklede Bogkunst, naaet en meget betydelig Højde. Det er et ganske ejendommeligt Forhold: ogsaa her er det den tibetanske Kirke, der har været bestemmende for Bogkunstens Udvikling. Lamaismen har nemlig aldrig haft nogen Betydning som Religion for Kina, og det store Flertal af Lamaerne i disse Templer er nu som før fremmede, mest Mongoler; kun af politiske Grunde, idet jo Gejstligheden i Tibet er den eneste virkelige Magt og i Mongoliet i hvert Fald har en mægtig politisk Indflydelse, har de kinesiske Kejsere, der altid har gjort Krav paa Overherredømmet i disse to Lande, søgt

at sikre sig det ved at vinde Kleresiet for sig. Et af Midlerne hertil var Oprettelsen af og den ødsleste Gavmildhed overfor de lamaistiske Templer indenfor Kejserriget selv, i hvilke saa den tibetanske Bogkunst er skabt, fremfor alt under de første Kejsere af Manchudynastiet (d. v. s. fra Midten af det 17. og gennem hele det 18. Aarh.), hvis Regeringer overhovedet var en storartet Blomstringstid for al kinesisk Kunst. Paa denne Tid tryktes bl. a. hele den buddhistiske Kanon i 330 Bind à 300—350 Blade to Gange paa Tibetansk og desuden paa Mongolsk i store smukke Udgaver, hvor Trykfladen alene er 63×14 cm; man tænke sig, hvad det har kostet at skære dem i Træ, og hvilken Plads der kræves til at magasinere Stokkene. Et enkelt Bind af den ene tibetanske Udgave er fremstillet paa Fig. 7, der viser Udstyrelsen: Bindet er betrukket med gul Silke, Titelbladet i Bindets Inderside dækket med rød Silke foret med grøn, Teksten selv, der er skaaret meget smukt og regelmæssigt, er trykt i rødt og omgivet af en ornamental Ramme i komplicerede Mønstre, Snittet rødt med Fremstillinger af forskellige symbolske Figurer i flere Farver. I Tibet selv trykkes hele denne store Samling mindst paa 3 Steder, og røde Udgaver findes ogsaa (i hvert Fald en trykt i Lhasa), men i teknisk Henseende staar de uendelig langt tilbage for de kinesiske, i tekstkritisk derimod væsentlig højere.

Trykningen med Træblokke uden Anvendelse af Presse kræver ganske tyndt og blødt Papir som det, Kineserne bruger til deres Bøger; den tibetanske Bogform derimod kræver tykt, stift Papir, til de store Formater ligefrem Karton, derfor maa de tynde Blade, som bærer Teksten, opklæbes paa tykkere, der som

Regel selv er fremstillet ved, at flere Lag er klæbet ovenpaa hinanden. Den samme Fremgangsmaade følges ogsaa regelmæssigt i haandskrevne Bøger, skønt den her egentlig er overflødig. Papirets Brug har Tibetanerne naturligvis ogsaa lært af Kineserne, og endnu den Dag i Dag anvender de væsentlig importeret Papir; deres Naboer, baade Kina og Himalajastaterne, har jo stor Papirindustri. Og det er ikke blot Trykkemaaden og Papiret, som er kommet fra Kineserne, ogsaa det Skrivemateriel, som bruges til Fremstillingen af Haandskrifter og til at male Billederne i dem, er kommet sammesteds fra: man skriver i Tibet, ligesom i Kinas andre Nabolande, med Tusche og den kinesiske Skrivepensel, der er udmærket egnet for den tibetanske Skrift.

Det kan i og for sig synes paafaldende, at man i Tibet har optaget disse kinesiske Metoder, naar selve Skriften og Bogen er kommet fra Indien, men det har sin naturlige Forklaring deri, at det Materiale, som man baade i Indien selv og i andre Lande med Indisk præget Kultur (Bagindien og Java i første Linie) brugte og tildels endnu bruger til at skrive paa, er ganske uegnet for tibetanske Forhold. De indiske Haandskrifters Blade er fremstillet af Bladene af visse Palmearter, der tilskæres i passende Størrelse, slibes af og bundtes; Skriften rides i dem med en Naal og kan for at træde tydeligere frem sværtes med Sod, som gnides paa det beskrevne Blad for saa at vaskes af paa de glatte Steder, medens den bliver i Bogstavernes Fordybninger. I Stedet for Hefning anvender man en Snor, lang nok til at Bogen bekvemt kan aabnes, som trækkes gennem et Hul i alle Bladenes Midte eller ogsaa gennem to Huller, et i hver Margin ved Bladenes smalle Ender; og for at beskytte det skøre Materiale an-

vendes gerne som en Slags Bind to Træplader af Bladenes Størrelse, der holdes fast ved den samme Snor, som ogsaa holder Bladene sammen. Bogens Tykkelse kan paa denne Maade naturligvis blive meget betydelig, men Længden og Bredden kan aldrig vokse ud over de temmelig snævre Grænser, som Stoffet sætter for dem; det er Materialet, som betinger Palmebladsbogens karakteristiske Form: betydelig Længde og meget ringe Bredder, der kun giver Plads til ganske faa (meget ofte kun fire) lange Linier. Sammenligner man det Palmebladshaandskrift fra Indien, som er afbildet Fig. 1, og det tibetanske Papirhaandskrift paa Fig. 2, der stammer fra Kina, men trods al Variation i Enkelthederne er karakteristisk for den tibetanske Bog i det hele, kan man ikke være i Tvivl om, hvor denne typiske tibetanske Bogform stammer fra; det er den samme lange og smalle Skikkelse, faa lange Linier følgende Bladets Længde, og Træplader som Bind. Snoren, som gaar gennem Bladene og Bindet, mangler ganske vist altid i den tibetanske Bog, der i Stedet derfor ofte omvikles med et Baand eller knyttes i et Klæde; Snoren vilde ødelægge Papiret og kan ogsaa undværes, fordi Bladene ikke saa let glider fra hinanden som de stive Palmeblade. Men vil man have yderligere Bekræftelse paa, at denne Papirbog virkelig er en direkte Efterkommer af Palmebladshaandskriftet, kan man finde den i det kuriøse Forhold, som man efter saa mange Aarhundreders Forløb endnu finder i ganske moderne tibetanske Bøger, at der i Bladenes Midte eller for begge Ender af Teksten enten er boret et Hul eller oftere tegnet en enkelt eller dobbelt Cirkel, der angiver det Sted, hvor Snoren skulde have været.

Bladene i de tibetanske Bøger, baade haandskrevne og trykte,

ligger altsaa løse paa hinanden; nye Bøger stikkes undertiden sammen ved den ene Langside, men maa løses ved Brugen, da Heftning vilde være yderst generende i Forbindelse med det tykke, stive Papir. De løse Blade kan naturligvis let komme i Uorden eller glide helt ud af Bogen (derfor er tibetanske Bøger, som købes brugte, ogsaa meget ofte ukomplette); Page-ringen, som ofte ledsages af det ovenfor omtalte Titeltikord, er derfor næsten Regel baade i Haandskrifter og Tryk, og er forøvrigt et ikke overflødigt Middel til at kontrollere Trykkeren, som kan være tilbøjelig til at springe et Blad over hist og her.

Denne Bogtype, som er en direkte Fortsættelse af den indiske Palmebladsbog, blot tillempet til det i Tibet gængse Materiale (Papir og Tusche), er forøvrigt i Kina ikke helt eneraadende; man finder dér ogsaa, i Reglen haandskrevne, Foldebøger som den, der med sit smukke Brocadesbind er gengivet paa Fig. 5. Denne Bogform, hvor Papiret klæbes sammen til et meget langt og forholdsvis smalt Stykke, der derpaa foldes sammen i mange aflange Læg, som kan trækkes ud som en Harmonika, og forsynes med Bind af Pap eller Træ, er den, der i Kina er den herskende for den buddhistiske Kanons Bøger i kinesisk Oversættelse; det er meget karakteristisk, at den er forbeholdt netop dette Brug: man kan deraf med Sikkerhed slutte, at ogsaa denne Bogtype blot er en videre Udvikling af Palmebladsbogen, i hvilken jo de buddhistiske Bøger først blev bragt til Kina for at oversættes. Dens Anvendelse til Skrifter paa Tibetansk er naturligvis kun en (ikke meget hyppig) Overførelse til et Omraade, hvor den ikke hører hjemme; i det hele har de i Kina fremstil-

Nej >

lede tibetanske Bøger nøje fulgt den givne Norm, Videreudviklingen bestaar kun i Typens Forfinelse.

Den Form, som Fig. 2 fremstiller, kan nu varieres paa mange Maader. Først og fremmest er det ikke Materialet, men kun Traditionen, der bestemmer Form og Størrelse, og baade Omfanget og Forholdet mellem Længde og Bredde veksler da ogsaa meget; det konstante er, at Bogen er meget mere lang, end den er bred. Meget store Formater er ikke sjældne; det blev ovenfor nævnt, at i den kinesiske Udgave af Kanonen paa Tibetansk maaler alene Trykfladen 63×14 cm, hvortil kommer en bred Margin, og endnu større Bøger kan man ogsaa træffe paa, saaledes f. Eks. det store Pragthaandskrift i Det kgl. Bibliotek, hvoraf Bindets Inderside er afbildet Fig. 6. Bøger trykte i Tibet naar som Regel ikke en fuldt saa betydelig Størrelse, og gennemgaaende er de, som ogsaa Fig. 3 viser det, smallere i Forhold til Længden end mange af de i Kina trykte. Ligesaa gennemgaaende er de fremstillet paa meget tarveligere Papir; i Kina anvendes navnlig i Haandskrifter og i de paa kejserlig Foranstaltning fremstillede Udgaver ofte endog meget fint, smukt og holdbart Papir; men i denne som i andre Retninger er forøvrigt den kinesiske Produktion af denne Slags Litteratur gaaet meget tilbage i Kvalitet i den moderne Tid.

Ovenfor blev nævnt de saakaldte røde Tryk af Kanonen, d.v.s. saadanne, hvor hele Teksten er trykt med rød Tusche. Det almindeligste er naturligvis, ligesom hos os, at man bruger sort Sværte, men den røde Farve er dog ikke helt sjælden i trykte Bøger; ogsaa Kineserne anvender den, hyppigere f. Eks. til at trykke Fortaler, som er forfattede af Kejseren selv. Men de

røde Tryk er derfor ikke en kinesisk Specialitet, i det mindste i Lhasa fremstilles de ogsaa. Denne Anvendelse af den røde Farve skyldes antagelig ikke alene ornamentale Hensyn, men ogsaa den Omstændighed, at rødt i disse Lande som saa mange andre Steder Verden over anses for lykkebringende. I Haandskrifter anvendes den endnu langt mere end i trykte Bøger, men oftest i Forbindelse med sort Tusche, saaledes at enkelte Ord eller Sætninger i rødt er indflettede i den sorte Tekst, ligesom ogsaa Tekstens Indramning ofte bestaar af sorte og røde Linier; Virkningen af denne Farvesammenstilling kan være meget smuk. I Tryk kan den naturligvis vanskeligt anvendes i selve Teksten, derimod finder man undertiden i trykte Bøger den sorte Tekst indrammet i rødt, især naar Rammen er i saa komplicerede Mønstre, at den ganske naturligt skæres og trykkes for sig, ikke som den enkelte eller dobbelte Linie udskæres paa hver enkelt Træblok. Rødt er den eneste Farve, som hyppigt kombineres med sort; i et enkelt fint mongolsk Tryk (vistnok stammende fra Kina), som findes i Det kgl. Bibliotek, er brugt blaa Indramning, men det er vistnok ganske usædvanligt. Forøvrigt er de mongolske Bøgers Udstyr, for saa vidt de er af religiøst Indhold, præget ganske efter tibetansk Mønster, og bortset fra Sproget og Skriften (som læses i lodrette Kolumner ligesom den kinesiske) gælder for dem ganske det samme som for de tibetanske. I Brugen af forskellige Farver er man naturligvis friere stillet i Haandskrifter end i Tryk, og man finder i dem da ogsaa en større Variation. Brugen af gul Farve til de ornamentale Skilletegn o. l. forekommer nu og da, maaske fordi gult er Buddhis- mens hellige Farve. Og i fine Haandskrifter anvendes ikke sjæl-

dent Guld eller, mindre hyppigt, Sølv til Teksten, som da gerne staar paa sort Bund; Papiret, som anvendes til saadanne Værker, er da i Almindelighed blødt og Skriftfladen overtrukken med en blank sort Lakfarve, der meget smukt fremhæver Teksten. Bøger af denne Art fremstilles efter Sigende som Regel ikke skrevne med fri Haand, men efter Fortegning, idet Skriften først overføres paa Lakfladen gennem et Blad, hvori den er prikket ud, og saa først trækkes op i Guld. En lignende Virkning søger man at frembringe med billigere Midler, idet man i Stedet for Guld eller Sølv bruger gul eller hvid Farve paa den sorte Flade; et Eksempel derpaa frembyder det store og tykke Haandskrift, hvoraf den første Side, der bærer Titlen og to Buddhabilleder, er gengivet paa Fig. 8; Teksten er her hvidgul paa sort Bund, Billederne røde.

Bogens første Side, der gerne fungerer som Titelblad, udstyres ofte med stor Omhu og i Haandskrifter med særlige Farver; i sorte Tryk kan man finde Titelbladet i rødt, i Manuskripter er Variationen større, i Pragthaandskrifter bruges f. Eks. gylden Skrift paa himmelblaa Bund (saaledes i det paa Fig. 6 afbildede) eller sort Bund med gylden Skrift, der er paalagt i forgyldt Lak, saa at den staar i Relief; ogsaa Tekstens Ramme er jævnlig større og rigere i Udførelsen. Teksten paa det første Blad flankeres i religiøse Bøger — det gælder igen baade trykte og haandskrevne — af Billeder, saaledes som flere af Afbildningerne viser det. Langt i de fleste Tilfælde er det Fremstillinger af Buddhaer, Bodhisattvaer eller andre guddommelige Væsener, men ogsaa andre forekommer, berømte Lærere eller Billeder tagne fra Buddhismens Historie; nogen Tilknytning til Skriftets Ind-

hold behøver de ikke at have, selv om de vel nok oftest fremstiller de Guddomme, som Bogen vedrører. Disse Billeder skal nemlig ikke tjene som Illustrationer, men har deres Betydning deri, at de forstærker Bogens overnaturlige Kraft og magiske Virkning. Af denne Grund kan de ogsaa kun males af gejstlige, thi deres Kraft beror ganske paa, om de er udførte under nøjagtig Overholdelse af alle de Forskrifter, som gælder for dette Arbejde, og dem kan kun Lamaen kende; et saadant Billede males ikke paa en Dag, hver enkelt lille Del kan kun udføres paa Dage af ganske særlig, fast bestemt Kvalitet, og hvert Parti kræver bestemte Ceremonier, hvis Forsømmelse gør Billedet virkningsløst. I Udførelsen er disse Billeder naturligvis højst forskellige; i trykte Bøger er de som Regel skaaret i Træ sammen med Teksten, og det samme gælder for de Billeder, oftest fremstillende »de fire store Himmelsfyrster«, Vogterne af Budhas Himmel eller Verdenshjørnernes Vogtere, som ofte anbringes paa Bindets Bagside; et Eksempel paa disse sidste giver Fig. 9, der er taget fra et fint Tryk stammende fra Kina, og som viser, hvor uhyre stort og kompliceret et Træskærerarbejde der kan kræves til disse Fremstillinger. Ogsaa i de trykte Bøger er Billederne hyppigt i flere Farver, men de er da farvelagt med Haanden efter Trykningen, et Arbejde, der naturligvis maa udføres under Overholdelse af de samme Forskrifter, som gælder for de originale Malerier. Disse er forøvrigt ogsaa i Haandskrifter ikke altid saa originale, som de ser ud; man bruger ogsaa her den samme Fremgangsmaade som ved Fremstillingen af den gyldne Skrift paa sort Bund, Overførelse gennem et Blad, hvorpaa Billedet er prikket ud. Udførelsen af disse Malerier er

naturligvis højst forskellig alt efter Haandskriftets Udstyrelse i det hele, men ikke sjældent er de udført med en ganske overordentlig Omhu og Kunstfærdighed; et fremragende smukt Eksempel frembyder Pragthaandskriftet Fig. 6, hvis »Buddhaer« trods den barbariske Grumhed, hvormed den tibetanske Religion har udstyret dem, er Vogtere over Menneskenes Vandel; Billederne her, som er i mange og smukke Farver, er i deres Udførelse hele smaa Mesterværker. Dette Haandskrift, et enkelt Bind af Kanonen, udført i sort og rødt, er overhovedet i sit Udstyr et Pragtstykke; Afbildningen viser, hvorledes denne første Side (det samme gælder for Malerierne ved Bogens Slutning) er dybt indfældet i det tykke Bind og dækket med Silke, som er fæstet langs Sidernes øvre Rand. Dette er en Fremgangsmaade, man ikke sjældent ser i fint udstyrede Værker — det gælder ogsaa for den paa Fig. 7 afbildede trykte Udgave af Kanonen —, men i dette Haandskrift er, som det ogsaa kan ses paa Afbildningen, Malerierne beskyttede af hele seks Lag af den fineste kinesiske Silke og Brocade i forskellige Farver, hvert Lag foret med Silke.

Af andre Midler til Bøgernes Forskønnelse er allerede omtalt Rammen om Teksten bestaaende i enkelte eller dobbelte Linier, som findes saa overmaade almindeligt baade i Manuskripter og Tryk, i de førstnævnte ofte i rødt og sort. Men navnlig i Tryk nøjes man ikke hermed, men udstyrer hver enkelt Side med en bred Ramme i fine og smukke Mønstre, oftest Planteornamenter i fine Ranker, for de smalle Ender undertiden desuden de almindelig anvendte symbolske Figurer. En saadan kompliceret Ramme, som ses f. Eks. i Kanonen Fig. 7, skæres i Træ for sig

og trykkes for sig udenom Teksten. Sjældnere finder man i Stedet for denne Indramning Plantevignetter, saaledes som paa de første Sider i det meget smukke Haandskrift Fig. 4, hvor de er meget ornamentalt udført i grønt. Derimod er en ornamentale Behandling af Snittet ikke ualmindelig i finere udstyrede Værker, trykte og haandskrevne; der blev allerede ovenfor gjort opmærksom derpaa ved Omtalen af den kinesiske Kanonudgave (Fig. 7), hvor det er prydet med symbolske Figurer i forskellige Farver paa rød Bund; smukkere, men mindre tydelige, findes de samme Figurer paa det lige omtalte Haandskrift (Fig. 4), medens det store Pragthaandskrift Fig. 6 har Snittet malet med Planteornamenter. Ensfarvet rødt Snit er ret almindeligt, forgyldt derimod forekommer vistnok meget sjældent, om overhovedet.

Den største Mangfoldighed i Bøgernes Udstyr viser dog Bindet, d. v. s. de Plader, mellem hvilke Bogen opbevares efter de indiske Palmebladshaandskrifters Forbillede. Det er ingenlunde Regel, at de findes, men mere omfangsrige og navnlig tykkere Bøger har dem oftest, ligesom de bruges des oftere, jo bedre Bogens Udførelse er. I Størrelse svarer de som Regel nøje til Bogens Format, men man træffer ganske vist ogsaa Tilfælde, hvor de er betydelig større end Bladene og rager langt ud over disses Rande, kun maa Materialet jo saa være saa svært, at de ikke kan bøje sig eller knække. I Indien fremstilles de gerne af Træ, der undertiden poleres eller males, ikke sjældent ogsaa lakeres med eller uden paamalet Ornamentering. Baade i Tibet og i Kina anvendes foruden Træ meget almindeligt enten tyk Karton eller Pap, der navnlig i Kina med Forkærlighed betræk-

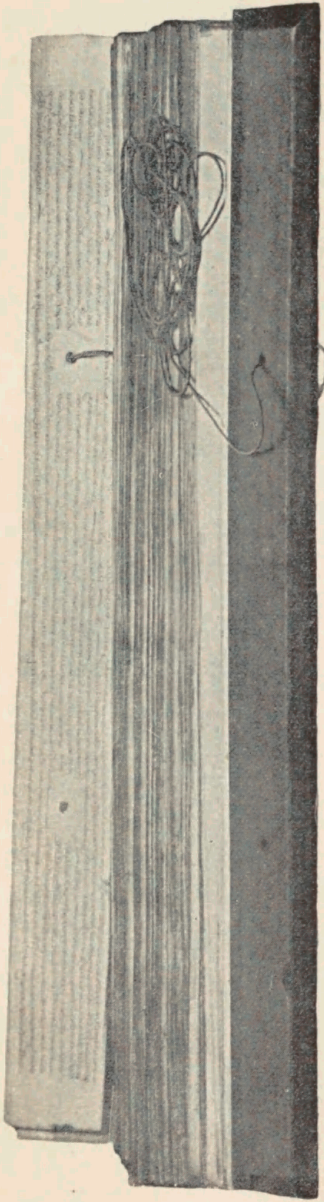

Fig. 1.

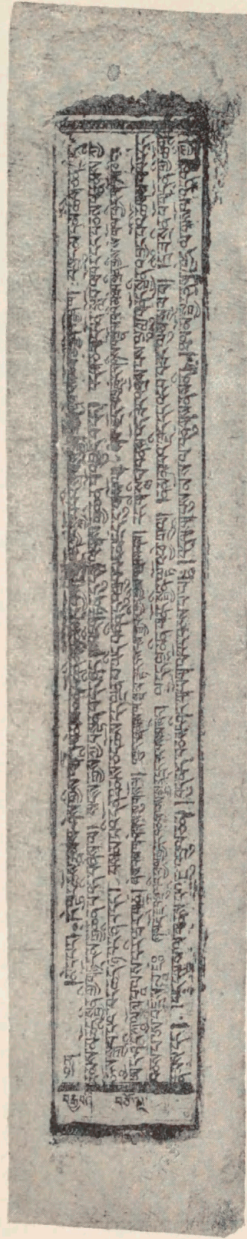

Fig. 3.

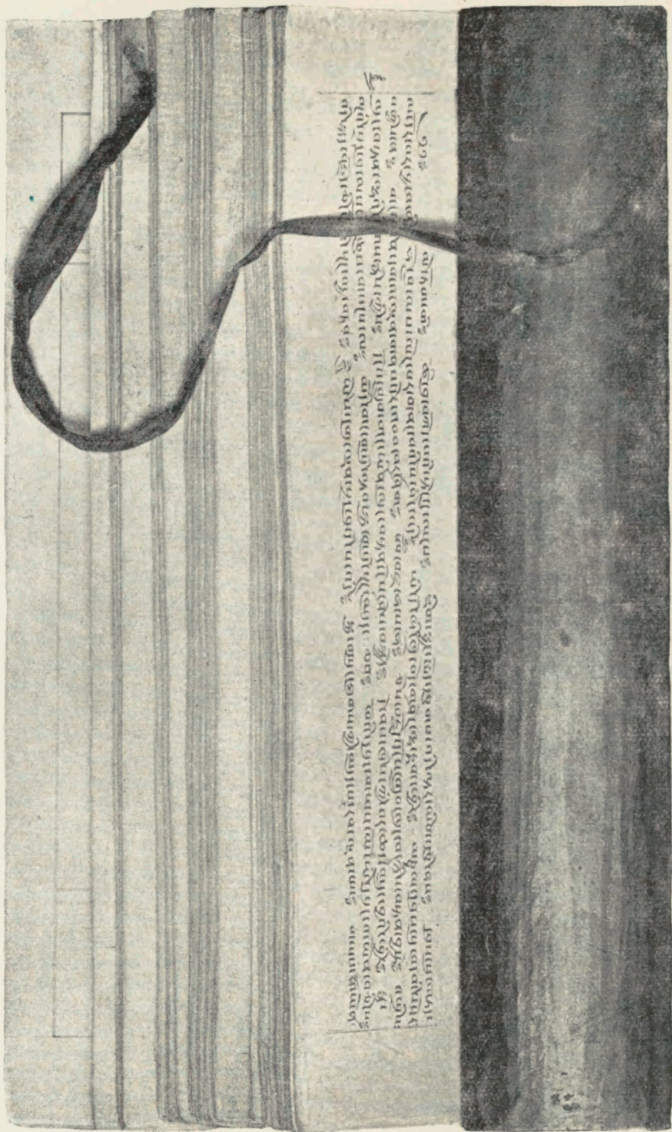

Fig. 2.

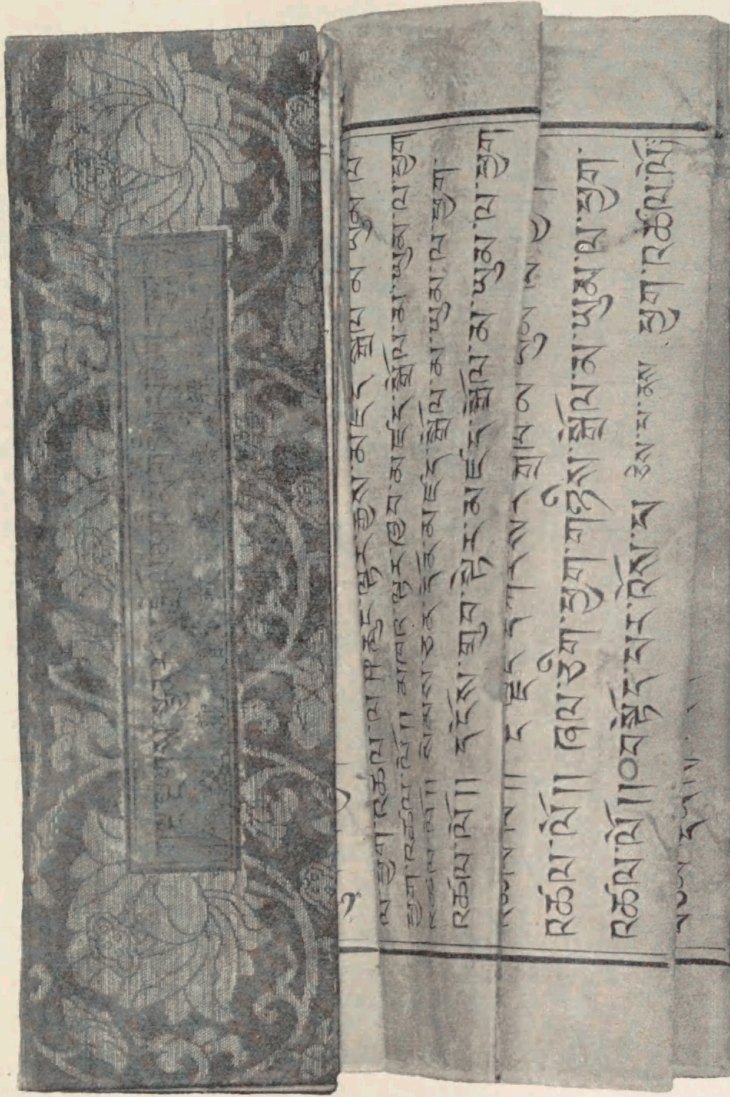

Fig. 5.

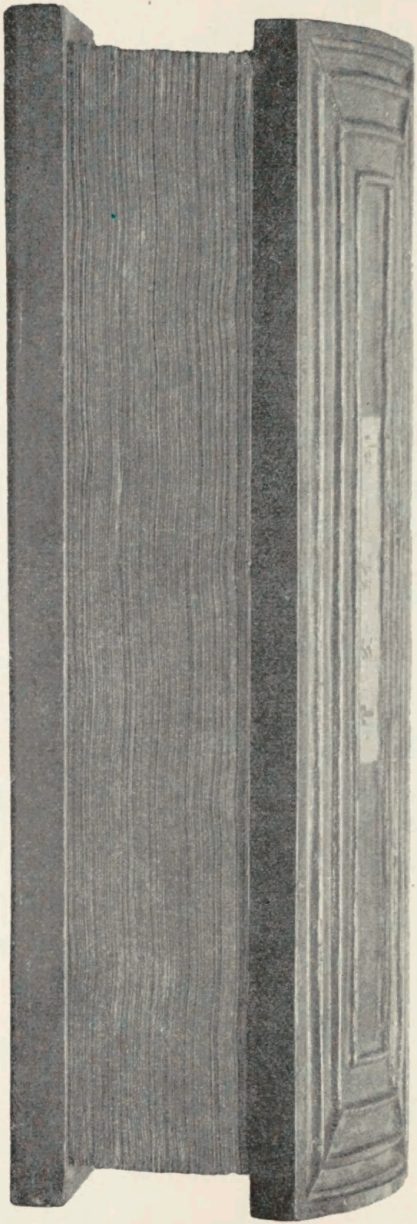

Fig. 4.

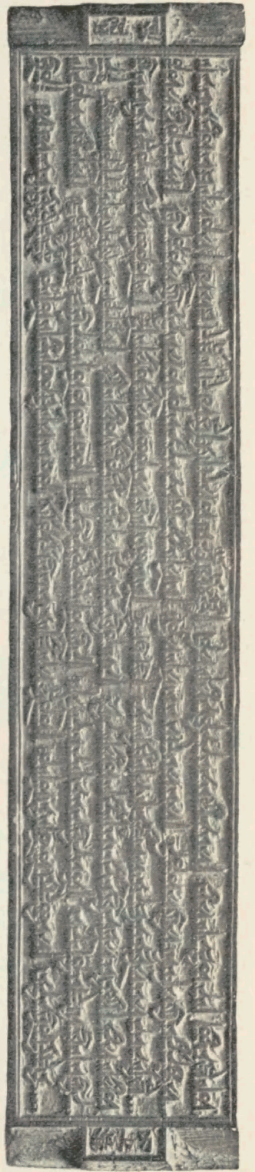

Fig. 10.

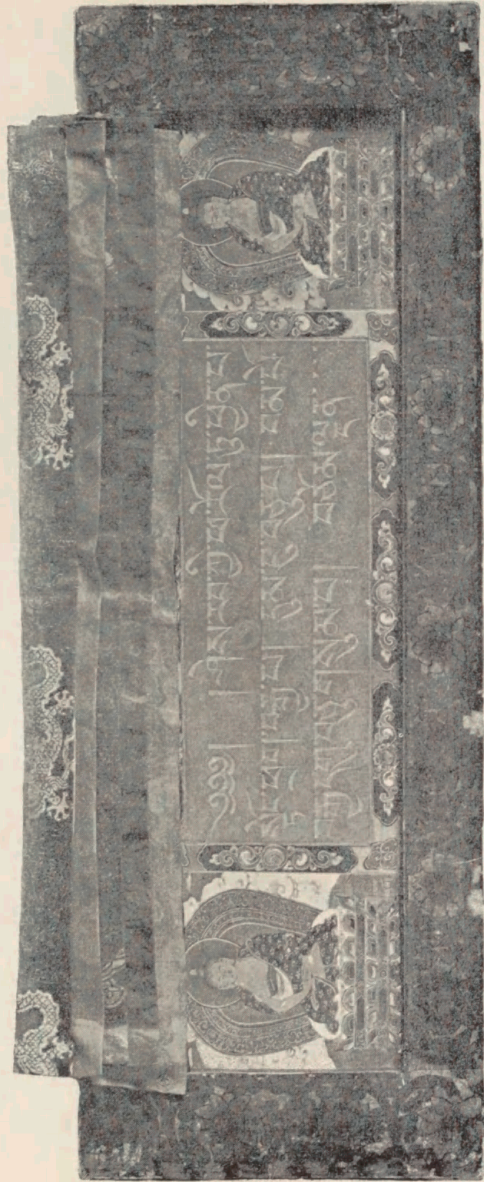

Fig. 6.

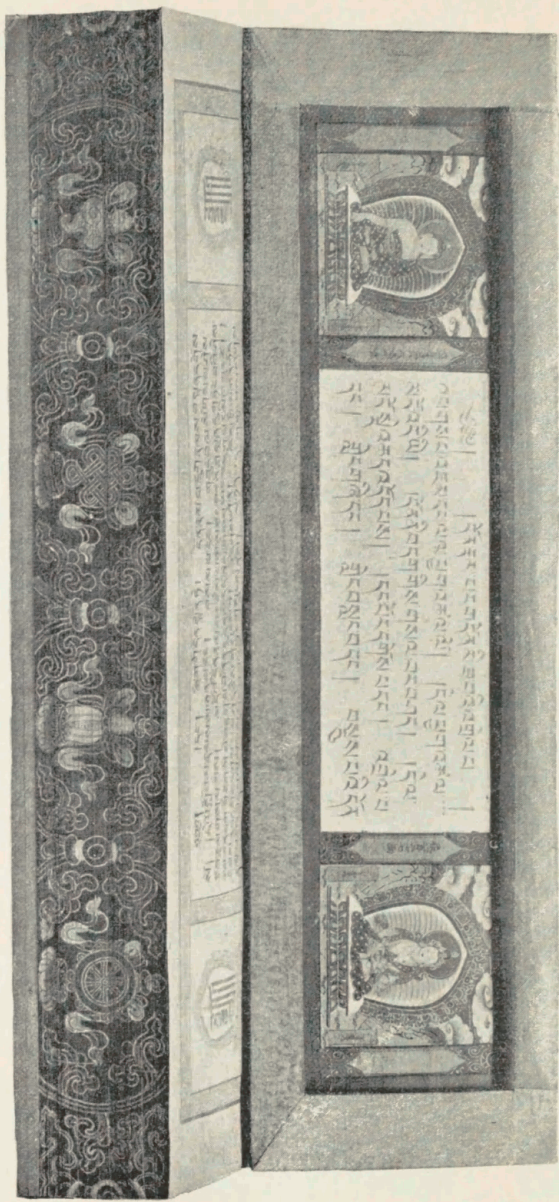

Fig. 7.

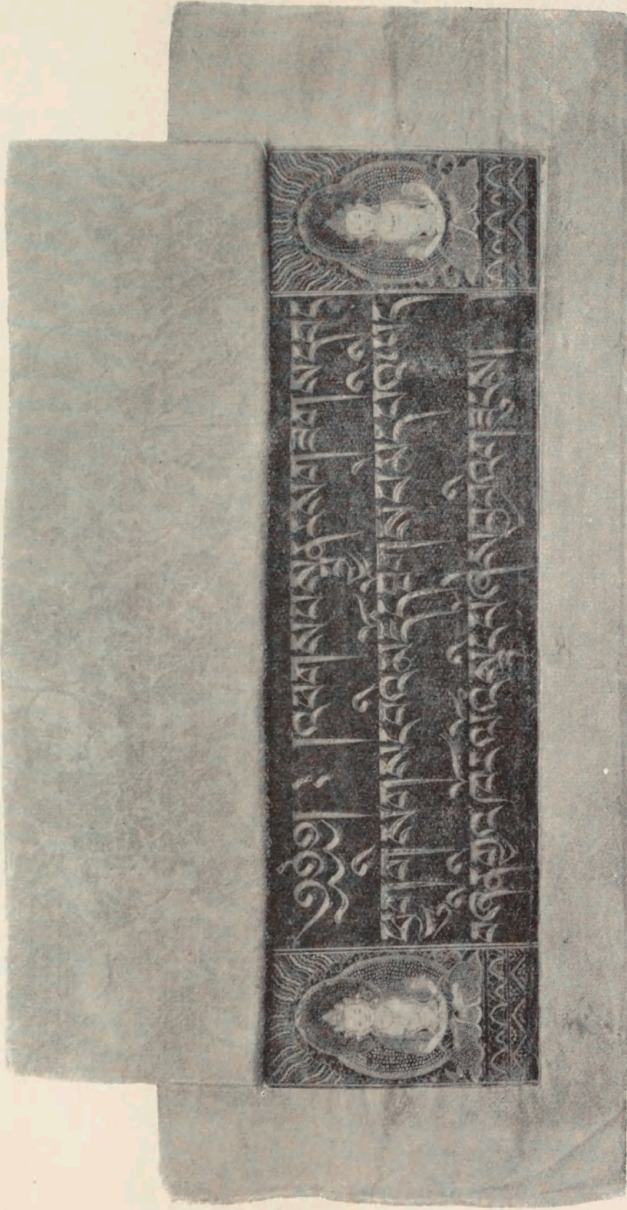

Fig. 8.

Fig. 9.

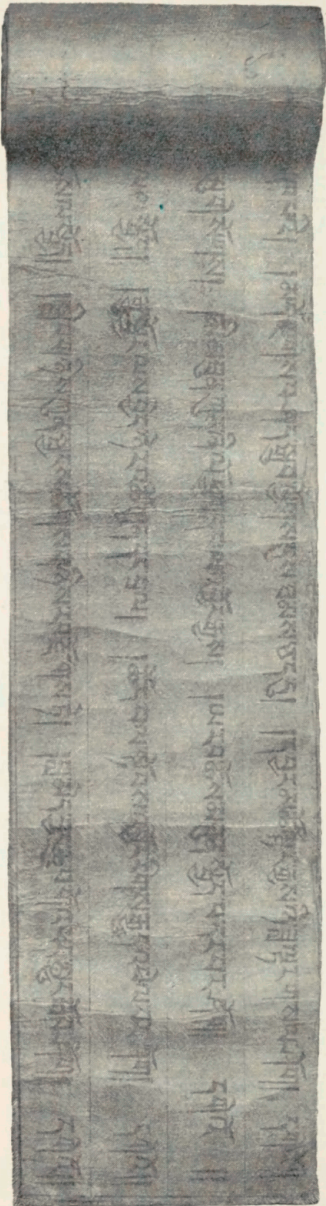

Fig. 11.

kes med Silke i forskellige Farver og Mønstre eller med Brocade med Mønstre i Guldtraad; et Eksempel paa det sidste viser Foldebogen Fig. 5. Papbind af omkring 1 cm.s Tykkelse fremstilles ved, at flere Lag klæbes ovenpaa hinanden og overtrækkes med Silke eller Brocade, hvorved man opnaar, at Titelbladet med sine Billeder kan nedfældes i Bindet og dækkes af et eller flere Lag Silke, ganske som i Træbind. Bindplader af Træ frembyder større Muligheder for Variation. Man kan anvende en simpel, mere eller mindre omhyggeligt afsleben Træplade, men man kan ogsaa gøre mere ud deraf; Bindpladerne paa det paa Fig. 2 afbildede Haandskrift er malede med en rød Farve, der minder om Lak, og rødt i smukke, varme, lidt mørkere eller lidt lysere Toner er meget yndet, gør ogsaa en overordentlig tiltalende Virkning, især naar Bogens Titel eller andre Ornamentter er malet derpaa i Guld. Men ogsaa andre Farver anvendes, og undertiden males Bindet i flere Farver, f. Eks. religiøse Symboler paa mørk Bund, gerne med Anvendelse af blanke, lakagtige Farver. Fig. 4 viser et Træbind af anden Type, som ogsaa forekommer jævnlig, foroven buede Træplader med Træskærerarbejde, hvor Bunden er uddybet mellem de ophøjede Linieornamenter; ogsaa dette Bind er malet med rødt. Træpladerne kan, ligesom de af Pap, beklædes med Silke eller Brocade, og som allerede ovenfor berørt, er dette Tilfældet med Pekingudgaven af den tibetanske Kanon, hvor gul Silke er anvendt til denne kejserlige Udgave: gult er nemlig ikke alene Buddhismens hellige Farve, men er ved Siden deraf til verdsligt Brug udelukkende forbeholdt Kejserhuset. I det store Pragthaandskrift Fig. 6 er Bindpladerne, der er omtrent 2 cm tykke, beklædt ikke med Silke, men med Papir, hvorpaa er

malet Planteornamenter i forskellige Farver. Vil man anbringe Værkets Titel paa Bindet, da kan den enten skrives eller hellere males umiddelbart paa det, men i hvert Fald til trykte Værker foretrækker man at paaklæbe den midt paa den øvre Plades Overside, trykt paa Papir eller oftere paa meget tynd Silke (se Fig. 5).

Der kan være Anledning til at omtale endnu en anden Bogform af ganske anden Art end den sædvanlige, en Form, der repræsenterer et meget tidligt Stadium i Bogens Udviklingshistorie, men som er bevaret lige ned til Nutiden til ganske specielt og snævert begrænset Brug, nemlig *Bogrullen*. Tibetanerne har formodentlig faaet den fra Kina, hvor den tidligt fandt Anvendelse, da man fra Bambusplader gik over til at anvende Silke som Skrive-materiale, og holdt sig, efter at Papiret havde fortrængt Silken. De tibetanske Ruller, hvoraf en er afbildet paa Fig. 11, er i Almindelighed meget korte og tykke, bestaar altsaa af en meget lang og smal Strimmel; Materialet er oftest Papir, men maaske som en Levning fra meget tidlig Tid anvendes ogsaa tynd Silke til at bære Skriften, trykt eller skreven, som sædvanlig er rød, og den er da opklæbet paa Papir. Rulleformen anvendes vistnok kun til én Ting, men den er ogsaa af yderste Vigtighed, næsten vigtigere end hele den øvrige Litteratur tilsammen: til *Bedemøllen*, et Apparat af største Betydning for den lamaistiske Buddhist, fordi han ved dens Hjælp med et Minimum af Ulejlighed og uden at behøve at tænke det allermindste kan berede Vejen for sin Salighed. Bedemøllen er et mekanisk Hjælpemiddel til at læse Bønner; den findes i forskellige Former, i Templerne undertiden som en stor Drejeskive med mægtig Overbygning, bærende al-

skens Fremstillinger af Himlen, af guddommelige Væsener og meget andet, et Apparat, paa hvilket man ganske vist ikke kommer sovende til at læse Bønnerne, tværtimod kun med stor Kraftanvendelse. I sin sædvanlige Form, der blot varierer i Størrelse lige fra Lommeformat til privat Brug til ret betydeligt Omfang, som man ser den i Templerne, er det en Messingcylinder, der let løbende drejer sig om en Akse, som gaar igennem de to Bunde; Haandmøllen er forsynet med et Lod hængende i en lille Kæde, som er fæstet ved Cylinderens Yderside, og der kræves da kun en let svingende Bevægelse til at faa Møllen til at løbe rundt. Inde i Cylinderen, udenom Aksen, ligger Rullen, hvorpaa Bønnerne er skrevet eller trykt, og drejes Møllen i den rigtige Retning, læser saaledes Bønnen sig selv; Rosenkransen bruges ogsaa af Buddhisterne, men den forudsætter dog som Minimum en mekanisk Tankevirksomhed, hvad Bedemøllen ikke gør — intet Under da, at den er populær. Saa meget mere, som end ikke en Haandbevægelse, som dog kun kan udføres i ledige Øjeblikke, er fornøden: den kan drives med Vind- eller Vandkraft uden at tabe sin Virkning, og som Vindmøllen klapper ved Dag og ved Nat i dens klassiske Land, saaledes i Tibet Bedemøllen, i hvilken en ældgammel Bogform, der ellers betegner et forlængst overvundet Stadium, fortsætter sin Eksistens som en Hovedfaktor i Folkets aandelige Liv.